

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

П " Я В К А

Петро-Олександр Теодорович

ПРОБЛЕМА ЧЛЕНУВАННЯ І ПОХІДНОСТІ У ПАРАДИГМАТИЧНОМУ
ВИСВІТЛЕННІ /на матеріалі макроодиниць структури
французької мови: морфо-лексичної парадигми та
словотворчої парадигми/

Спеціальність 10.02.05 - романські мови

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1993

АВ 27.027

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00802919 (Т)

Робота виконана на кафедрі французької філології
Львівського державного університету ім. Івана Франка

Науковий керівник - кандидат філологічних наук,
доцент Р.С. ПОМІРКО

Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
професор М.М. БОБИРЄВА

- кандидат філологічних наук,
доцент Т.Д. СВАТКОВА

Провідна організація - Запорізький державний університет

Захист відбудеться "16" 04 1993 року
о 10 годині на засіданні спеціалізованої Ради Д.068.ІВ.ІІ
по присвоєнню вченого ступеня доктора філологічних наук у
Київському університеті імені Тараса Шевченка за адресою:
м. Київ, Бульвар Шевченка, 14, актовий зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці університету.

Автореферат розіслано "15" 03 1993 року.

Вчений секретар
спеціалізованої Ради
доцент

Е.І. ЛИСЕНКО

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Рефероване дисертаційне дослідження присвячене проблемі членування та похідності конструктивів і вивченню взаємодії між цими структурними параметрами слів у сучасній французькій мові. Аналіз відбувається у парадигматичній площині на матеріалі макро-одиноць мовної структури, якими є морфо-лексична парадигма /МЛП/ та словотворча парадигма /СП/. Цим питанням присвячено чимало робіт як у вітчизняному, так і у зарубіжному мовознавстві. Однак вони не отримали все ж таки свого остаточного вирішення. Це пояснюється тим, що ідентифікація структурних елементів конструкту відбувалась через призму такого універсального оператора аналізу, яким була морфема. В одних випадках це призвело до визнання морфеми основною одиницею лінгвістичного аналізу. В інших - до нерозрізнення морфем за їхньою функцією: одні - словозмінні /формуотворюючі/, які розглядаються граматичною морфологією, інші - словотворчі - є предметом вивчення лексичної морфології та словотвору. Неважко побачити, що термін "морфема" неоднозначний. Оперувати ним у практиці лінгвістичного аналізу не зовсім просто, бо, хоча він, в основному і задовольняє вимоги морфологічного і словотворчого аналізів слів, все ж не розкриває повністю специфіку їхньої структури. Ось чому у сучасному мовознавстві були вироблені нові поняття для визначення мінімальної значеннєвої одиниці мови, а саме, монема і темама: вони представляють морфему відповідно у граматичній і у неграматичній морфології. Тим самим, саме поняття морфеми було не тільки уточнене у плані її значення, функції і форми, але це сприяло розмежуванню самого об'єкта дослідження - різного для двох видів морфологій - морфосинтагм (à la maison, nous marchons) для морфосинтагматики та синтем (port-eur, re-porter, porte-plume) для синтематики. За основу такого протиставлення між цими одиницями був прийнятий неоднаковий характер їхнього функціонування у мові: перші належать мовленню, як продукт породження синтагматичної діяльності мовця шляхом вибору одиниць мови; інші належать мові і відтворюються у мовленні у готовому вигляді як одиниці словника. Теоретичний фундамент науки про членовані основи /синтематики/ був закладений А. Мартіне^{1/}, а потім зміцнений у роботах його послідовників^{2/}. Даль-

^{1/} Martinet A. Syntagme et synthème // La Linguistique. - 1967. - N° 2.
^{2/} Jolivet R. Remarques sur la "morphologie" au sens d'André Martinet // Linguistique fonctionnelle. - P., 1979. Mahmoudian M. A propos de syntagme et synthème // La Linguistique. - 1975. - Vol. 1. - Fasc. 1. François D. Réflexions sur le(s) modèle(s) de descrip-

ший свій розвиток синтематика завдячує працям проф. Г. С. Чинчлей^{1/}, в яких через опозицію синтагма/синтема були вивчені і описані мовні факти за допомогою таких одиниць як монема і темама в їхньому відношенні до морфеми, як одиниці базового рівня аналізу, а також у співвідношенні між ними, як елементами нетотожними /монема/темама/ ні за формою, ні за функцією, ні за значенням. Було вироблено і уточнено ряд положень і понять стосовно процедури ідентифікації морфем і їх виділення, основними з яких є визначення морфного ряду /МР/ і морфо-лексичної парадигми, параметрів формально-семантичного варіювання морфів, явище мотивованості у синтематичній площині і т.п. Це дозволило виявити точні, науково-обгрунтовані, зумовлені формальними і функціонально-семантичними факторами, критерії виділення морфем /монем і темем/ і на цій основі встановити сам факт дериваційного членування конструкції. Але визнання статусу членованості не завжди передбачає визначення похідного характеру утворення, встановлення якого вимагає інших параметрів. Наприклад, конструкти *procu-esse, tin-ette, friou-et, hous-eau, lib-age, ven-elle, cognor-an* виявляють певну можливість до членування, але не в плані словотворчої деривації. Серед таких характеристик детермінуючою виявилась смицність деривату до парадигматизації, тобто здатність об'єднуватись в такі угруповання, які організуються виключно на основі відношень похідності. Подібною мікросистемою стала словотворча парадигма /СП/. Вона виявилась одночасно і специфічним аналізатором, який дозволив констатувати наявність похідності у парадигматизованих конструкціях і ідентифікувати з інтерпретацією у термінах словотвору їхні компоненти. При зіставленні МЛП і СП було отримано підтвердження не тільки про неспівпадіння членованості і похідності конструкцій, але й про специфічний характер їхніх співвідношень. Результати взаємодії цих великих одиниць мовної структури, якими є МЛП і СП, виявились дуже ефективними, бо мають узагальнюючий та обов'язковий характер для всіх складно-структурних утворень, що кваліфікуються як парадигмати /відповідно - власне/ невласне дериваційні, непрямодериваційні, ексдериваційні/. Використання парадигматичного принципу при визначенні членованості і

^{1/} *tion fonctionnaliste//Linguistique fonctionnelle. - P., 1979.*
Чинчлей Г.С. Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры. - Кишинев, 1975. Чинчлей Г.С. Вопросы тождества морфемы и супплетивизма. - Кишинев, 1980. Чинчлей Г.С. Лексическая морфология: ее объект и задачи//Лексическая и грамматическая семантика романских языков. Материалы IV Всесоюзной конферен. по романскому языкознанию. - Калинин, 1980.

похідності дозволило запропонувати і іншу процедуру проведення морфологічного /МА/ і сл.творчого /СА/ аналізів, яку схематично можна звести до такої формули: те, що парадигматичне, те і членоване і похідне/непохідне; те, що, відповідно, апарадигматичне, те і нечленоване, і непохідне. Парадигматична площина дослідження таких синхронних параметрів структури слова, якими є членованість і похідність видається важливою для створення цілісної теорії структури слова. Це сприятиме побудові синхронної сл.творчої системи /ССС/. Саме подібний підхід дозволяє усунути часте змішування цих характеристик через їх можливе співпадіння. Цим і зумовлюється **а к т у а л ь н і с т ь** дослідження.

Н а у к о в а н о в и з н а полягає у тому, що зазначені вище завдання ставляться і вирішуються через парадигматичне висвітлення з залученням макродиниць мовної структури - МЛП і СП, а також і синтезпарадигми, як результату їхньої функціональної взаємодії. Реферована робота є, по суті, першою спробою вивчити такі гостродискусійні питання, якими є членованість і похідність, розглянувши їх як результат парадигматизації конструктив у мікросистемах у їхньому специфічному співвідношенні. Такий підхід до об'єкту дослідження дозволив виявити безсумнівний пріоритет організуючого елемента - кореня для МЛП та сл.творчої основи /СО/ для СП-який, завдяки своїй аналітико-синтезуючій здатності, може і сегментувати кожен із парадигматів угруповання і одночасно інтегрувати їх. У дослідженні, по-новому, у парадигматичній площині, розробляється типологія членованості синтемних конструкцій з врахуванням їхньої темемної організації, а також і таких параметрів, як суплетодність, суплетивність, ступінь мотивованості. У ньому, вперше, проаналізовані синтезуючі типи парадигм, що необхідно результують від взаємодії різного виду МЛП і СП, серед яких власне дериваційна парадигма /ВДП/, невласне дериваційна парадигма /НДП/, непрямодериваційна парадигма /НепДП/ і ексдериваційна парадигма /ЕДП/. У роботі отримали свій комплексний аналіз - у плані етимологічних, морфологічних, сл.творчих особливостей - слова власне французького утворення /ОЗУ/ та проаналізовано їхній специфічний пласт - лексичні іррегулярності.

М а т е р і а л о м дослідження послужили МЛП і СП, які є типовими для лексичної і сл.творчої деривації і здачні

покрити всі різномірні випадки структурної організації синтемних конструкцій сучасної французької мови. Їх організуюча основа, відповідно корінь і СО, є структурно прості слова, що відносяться, переважно, до основних частин мови /іменник, прикметник, дієслово/. Багато з них при їхній парадигматизації отримують свою поліваріантну реалізацію. Дані структурні угруповання побудовані із слів, які утворені виключно за лінійними моделями деривації. Для ілюстрації своєрідності співвідношень між членованістю і похідністю були залучені т.зв. слова власне французького утворення /ОФУ/, відібрані методом суцільного опису словника Малий Робер (Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française, Paris 1976) і перевірені за етимологічними словниками (Dictionnaire étymologique de la langue française 1960; Dictionnaire étymologique 1938; Nouveau dictionnaire étymologique et historique 1964) а також і за (Dictionnaire général de la langue française 1926).

Вирішення поставлених завдань у дисертації вимагало комплексного використання основних методів в лінгвістичного аналізу: описовий метод і його конкретні прийоми /статистичний, зіставно-порівняльний/, метод етимологічного аналізу, метод парадигматичного аналізу, основні методи і принципи МА і СА /метод за безпосередньо складовими /БС/, принцип відтворюваності/невідтворюваності (унікальності), принцип семантичного отожднення унікальних сегментів, принцип граничності формально-семантичного варіювання морфів у МР/, метод кількісного аналізу.

Теоретичне значення роботи зумовлюється тим що вона сприяє дальшій розробці проблеми парадигматизації мови на її різних стратифікаційних рівнях і вивчення, на основі, таким чином утворених, макроодиноць мовної структури з більшою вірогідністю інтерпретації по-новому здавалось би вже вирішених питань. Так, наприклад, утворення текстопарадигми, побудованій виключно на комунікативному інваріанті тексту, дозволило би парадигматизацію різномірних мовних одиниць, слів, словосполучень та їхніх субститутів, і на цій основі аналіз всіх типів відношень між різноструктурними комунікативними одиницями. Дане дослідження сприяє побудові більш повної типології синтем і дериватів у цілому і тим самим дозволяє констатувати системність як лексичного, так і словотворчого рівнів мови.

Практична вартість роботи полягає у можливості використання основних положень і висновків дослідження у загальному теоретичному курсі і спецкурсах з лексикології і словотвору сучасної французької мови. Спостереження за парадигмами синтем і дериватів дозволяють побачити системні зв'язки між членами подібних угруповань і значно оптимізувати процес їхнього засвоєння, що, очевидно, може знайти застосування і у практиці викладання французької мови.

На захист виносяться основні положення роботи

1. Членованість і похідність конструкцій зумовлена їхньою парадигматичністю відповідно у МЛП та СП.

2. Результат співпадіння/неспівпадіння членованості і похідності у конструкціях є наслідком взаємодії між МЛП і СП.

3. Через виникнення парадигми синтезуючого типу, а саме, а/ власне дериваційних /ВДП/, б/ невласне дериваційних /НДП/, в/ непрямодериваційних /НепДП/ і г/ експериваційних /ЕДП/, можна визначити характер відношень між членованістю і похідністю: у перші два типи включаються всі членовані і похідні /I-2-го ступеня/, у останній - членовані, але непохідні. Синтезпарадигма типу /в/ включає членовані і /непрямо/ похідні, а також членовані, але непохідні.

4. Членованість і похідність конструкцій у парадигмі зумовлена пріоритизацією, через високу здатність варіюватись у межах подібних угруповань, відповідно, коренів для МЛП і словотворчих основ для СП.

5. Ідентифікація елементів структури синтеми, визначення і типів членування і його ступенів можна здійснювати через МЛП та МР, що встановлюється на цій основі. Виділення компонентів похідного здійснюється відповідно через СП.

6. МЛП і СП розглядаються як ефективний спосіб проведення МА і СА і як основоположний принцип, який можуть використовувати ці способи лінгвістичного аналізу. Тим самим процедура їхнього проведення стає більш простою.

А п р о б а ц і я р о б о т и . Основні результати роботи були викладені у доповідях /починаючи з 1981 р./ на щорічних наукових конференціях викладачів Львівського держуніверситету, на науково-теоретичних семінарах кафедри французької філології Львівського університету, на спецсемінарах з лексикології і словотвору, що відбувались на ФІК при Московському держпедінституті іноземних мов

ім. М. Тореца /листопад 1981, грудень 1986/, а також у чотирьох публікаціях у журналі "Іноземна філологія" і двох тезах виступів на лінгвістичних читаннях присвячених Є. Куриловичу.

Об'єкт і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох глав, заключної частини, списку використаної літератури, додатку - таблиць типових МШП і СП, аналіз яких даний у роботі.

З М І С Т Р О Б О Т И

У Вступі обґрунтовується актуальність проблеми, її місце та роль у створенні цілісної теорії структури слова, аргументується вибір матеріалу дослідження, визначаються його мета, завдання, основні методи, що використовуються у роботі, а також її теоретичне та практичне значення, формулюються основні положення, які виносяться на захист, подається короткий опис структури роботи.

Перша глава присвячена теоретичним основам дослідження. У ній розглядаються питання пов'язані зі становленням структурної будови лексичних одиниць, зокрема вводиться поняття синтеми^{1/} і теми^{2/}. Ця остання, на відміну від інших значеннєвих одиниць, наприклад, монеми, має лише лінійне вираження, неперервну форму і роль її зводиться виключно до мотивування структури синтеми, у якій вона інтегрується. Але характер мотивованості, яку виявляють теми, є різний, як різною є їхня структурна вартість: серед них є й такі сегменти, як наприклад -i-, -iss-, які не пов'язані безпосередньо з актом номінації, вони виражають лише внутрішньомовні зв'язки (grév-
-i-culteur, en-rich-iss-ement), а, отже, мають т.зв. метамотивуюче значення. Іншими словами, будь-який структурний елемент, що виділяється у основі-синтемі і який виявляє мотивуючу здатність будь-якого виду, може визначатись терміном темама. Звідси випливає, що сам опис морфемної /темаемної/ будови синтем проводиться більш точно і адекватно з ідентифікацією та виділенням всіх сегментів членованого конструкту (in-accés(s)-ibil-ité). Класифікація темем базується, в основному, на двох критеріях: а/функціональному і б/структурному. По першому параметру розрізняють темими понятійні і структуремні, по другому оперують традиційними термінами - корені, афікси, а також зв'язані/незв'язані вільні. Використання ж такої

^{1/} Martinet A. Autour du syllemme // Revue Roumaine de Linguistique. - 1980. - N°5. - P. 551.

^{2/} Чинчлей Г.С. Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры. - Кишинев: Штиинца, 1975. - С. 74 і наст.

характеристики як відтворюваність /повторюваність/ у тому чи іншому оточенні дозволяє виділити клас унікальних темем^{1/}. Іншими словами, такі теми мають негативну повторюваність, тобто реалізуються лише в одному оточенні /наприклад, ord-ure, rac-age, orv-et/ і ідентифікація сегментів здійснюється по одному ряду rac-age, dos-age, pomp-age,... Виділення унітемом як сегментів значенних ord-, orv-, rac-, і т.п. можливе^{2/} тому що значення цілого слова не дорівнює лише значенню суфікса^{2/}. Щодо структем, то подібні елементи характеризуються повною семантичною дефективністю відносно інших конститuentів конструкту. Саме ця ознака і визначає їхнє виключне структурне значення у плані організації основи-синтеми. Згаданий вище інвентар темем, взаємодіючи між собою, актуалізує структуру одиниць вищого порядку - синтем. Слід зазначити, що така комбінаторика темем є дуже різноманітною. Це веде до виявлення різних структурних моделей, яких нараховується у французькій мові 66^{3/}. Використовуючи основні принципи структурного моделювання, якими є а/встановлення співвідношень між похідністю і членованістю, б/визначення статусу елементів структури, в/визначення характеру їхньої взаємодії, нами запропонована найбільш загальна схема структурної організації основ-синтем у сучасній французькій мові, яку стосовно іменників та прикметників можна звести до такої формули: $[(P^-)R(+R^1)(S^-)]_{Sm}$. Дана формула означає, що синтема (Sm) актуалізується при обов'язковій наявності кореневої теми (R) (звідки можливість R_{Sm} , тобто синтематизований корінь (основа) - просте слово: *rompre, aide, bout, ...*) і при факультативних ($-$) темемних афіксах (P^-) і (S^-). Подібна формула темемної архітекtonіки здатна, на наш погляд, задовольнити і інші складно-структурні утворення з тим, що її розгортання у конкретних моделях буде сприяти виявленню специфічних рис, які властиві цим утворенням.

З членованістю основ-синтем і встановленням різних її типів тісно пов'язане і явище мотивованості, яке виражається через кореляцію "мотивоване ← мотивуюче". В залежності від рівня аналізу мотивованість буде різною: наприклад, на морфемному рівні /у синтематичній площині/ мотивуючим виявляється темама. Для основ-синтем, як структурно-темемних утворень, характерною, очевидно, бу-

1/Чинчлей Г.С. Цит. роб. С.75.

2/Чинчлей Г.С. Цит.роб. С.87.

3/Чинчлей Г.С. Цит. роб. С.201-209.

де темемна мотивованість, яка визначається обов'язково двома параметрами: лінійністю /темеми, що організують синтему, розташовуються у ній на лінійній вісі/ і парадигматичністю /темемна структура синтеми виявляється при формально-семантичному зіставленні з іншими знаковими одиницями мови/. Мотивованість - величина змінна і не є раз і назавжди даною, бо значення синтеми не обов'язково виростає з темем. які її актуалізують /пор.: *prommier | fleuret, cachet, ordure, orvet, ...*/. У такому випадку у синтемі відбувається т.зв. процес ідіоматизації значення, а сама синтема перетворюється у немотивований знак, або у знак нульової мотивованості. Отже, темемній мотивованості протистоїть ідіоматичність, як нижчий, нульовий ступінь мотивованості, яка властива не тільки похідним словам, тобто таким, значення яких не виводиться за правилом^{I/}, а і простим, значення яких, у більшості випадків, ідіоматичне через неадекватність його матеріальній опорі (*table, chaise*), що і є виявом довільності означувального.

Мотивованість, як явище, що зумовлює значення слів, зокрема, крізь призму її структурних елементів, поширюється на значний пласт словникового складу мови, у якому складно-структурні утворення виділяють у своїй будові не тільки 1/мінімальні конструючі одиниці - теми (a-brut-iss-ement), а і 2/своєрідні конгломерати темем - темемні комплекси, компоненти їхньої дериваційної структури (a-brut-ir/a-brut-issement). Як видно, мотивуюча потенція у таких елементах не однакова: у темем вона вища, оскільки вони, об'єднуючись у комплекси, можуть мотивувати і деривати, і композити. З цього випливає, що темемна мотивованість, покриваючи, крім політемемних утворень, ще і деривати, і композити, не тотожна словотвірчій, ареал якої обмежений тільки лише похідними.

У ході аналізу структури основ-синтем було виявлено неоднаковий ступінь їхньої мотивованості /наприклад, *cheval/cheval-in, caval-ier, hipp-o-drome*/. Це пов'язано як з різним статусом темем, серед яких і кореневі/некореневі, і понятійні/непонятійні, і структурні, і унікальні, і "зв'язані/незв'язані", так і з різною їхньою комбінаторикою і різним характером лінійно-парадигматичних зв'язків. Це означає, що теми, які входять у склад синтеми, можуть

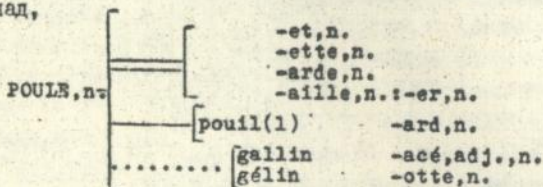
^{I/} Солдцев В.М. Язык как системно-структурное образование. -М. 1977 С.150. Zawadowski L. Podzielność morfologiczna a znaczenie wyrazu//Zeszyty naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego im.B. Bieruta. - Wrocław, 1957. - Seria A. - №5. - S.249-250.

по-різному виражати мотивованість: одні, зокрема "вільний" корінь (cheval-in) мають найвищу мотивуючу здатність, інші, як структеми і унітемами, - найнижчу, вони лише метамотивують, тобто, інтегруючись як частина в цілому, зумовлюють функціонування даних одиниць у мові (en-rich-iss-ement, abl-ette). Звідси поділ темем на а/.мотивуючі(понятійні) і б/.метамотивуючі(непонятійні). Статус більшості темем, як елементів структури синтем, визначається і за лінійним (rac-age, dos-age, romp-age), і за парадигматичним

(poule — $\begin{cases} -et \\ -arde \\ -aille \end{cases}$) параметрами. Однак, у деяких синтемах з унітеменною організацією (lur-ette, ot-age, cornog-an) виключення темем здійснюється лише за лінійним параметром, через їхню "одновалентність" /тобто у них унікальна дистрибуція/. Беручи до уваги той факт, що у синтемах можуть комбінуватись різні типи темем, а саме, 1/.тільки "вільні" (chien-loup, casse-pierre); 2/. "вільні" і "зв'язані" (mari-able, gland-ule, oreill-ard); 3/. тільки "зв'язані" (fus-eau, ricoch-et) було виділено і різні типи мотивованості: пряма /1/, частково-пряма/частково-непряма /2/, і непряма /3/. Виділення таких різноманітних типів темемної мотивованості свідчить про те, що, по-перше, об'єктом синтематика є різні конструкти; по-друге, кожний елемент інтегрований в основі-синтемі так чи інакше мотивує/метамотивує її структуру та значення, очевидно, по-різному: звідси впливає, що мотивованість - невід'ємна ознака синтем, як членованих основ; по-третє, мотивованість основ-синтем є головним критерієм при встановленні факту їхнього членування, згідно такої формули - мотивоване \longrightarrow членоване.

Отже, виділення і визначення основних понять - моєма, синтема, темама, якими оперують синтагматика та синтематика, визнання темими основною мінімальною двосторонньою одиницею, яка організує структуру основи-синтеми, визначення та систематизація її /темими/ ознак виявилось позитивним кроком для проведення більш глибокого аналізу морфемної структури основ слів з виділенням і відповідною інтерпретацією у термінах синтематика всіх сегментів, як елементів що інтегрують складно-структурні утворення. Все це послужило основою для розмежування і двох морфологій - граматичної /синтагматичної/ та неграматичної /лексичної, синтематичної/ і, очевидно, їхніх об'єктів - морфологія форм для першої та морфологія основ для другої.

У Другій главі розглядається явище парадигматизації у лексиці у його відношенні до членованості, як темемної, так і словотворчої. Зокрема відзначається, що термін і поняття "парадигма" почали використовувати для надання чіткості опису системних відношень у лексиці і у такому розумінні вона /парадигма/ стала основним елементом лексичної мікросистеми, що сприяє упорядкуванню і лінгвістичному аналізу словника. Існує парадигма у різних видах, основними з яких є морфо-лексична парадигма /МЛП/ і її різновид - словотворча парадигма /СП/. Примінення цих парадигм дозволило використати їх як основу для проведення морфологічного /МА/ і словотворчого /СА/ аналізів, процедуру яких можна звести до такої загальної схеми: що морфологічно і словотворчо парадигматичне, те і членоване, і похідне. МЛП отримала своє всебічне висвітлення у працях проф. Г.С.Чинчлея^{1/}. Було встановлено, що парадигматизація одиниць у МЛП відбувається на основі відношень між ними та вихідним словом парадигми найширшої гами: від повної /дериваційної/, часткової, суплетоїдної до суплетивної мотивованості, метамотивованості і комотивованості. Причому, всі ці види мотивованості, крім останньої, можуть мати місце у одній МЛП і у цьому випадку така сукупність розглядається як комплексна МЛП або парадигма парадигми^{2/}. Наприклад,

Вони ж можуть мати свою реалізацію і окремо у тій чи іншій МЛП. Звідси і їхня відповідна типологізація: 1/.повно-мотивована /або дериваційна/ МЛП; 2/.суплетоїдно-мотивована /або суплетоїдна/ МЛП; 3/.комотивована МЛП; 4/.частково-мотивована /або недериваційна/ МЛП; 5/.суплетивно-мотивована /або суплетивна/ МЛП; 6/.метамотивована МЛП а/структемна, б/неструктемна /з унітемемами/. Очевидно, що у різних типах МЛП інтегруюча доміюча різна: у комплексній МЛП доміює означуване, у інших - формально-семантичний компонент. Але у всіх випадках інтегруючий потенціал реалізується у вихідному слові МЛП, яке, варіюючись у її членах, стає одночасно своєрідним

^{1/} Чинчлей Г.С. Вопросы тождества морфемы и супплетивизма. - Кишинев; Издательство, 1980. - С.31-38.

^{2/} Там же, С.34.

аналізатором всієї парадигми, який, через свою формально-семантичну/семантичну тотожність, набуває детермінуючої здатності при встановленні факту морфемної/темемної/ членованості.

Однак, для ідентифікації і адекватної інтерпретації всіх елементів структури, які реалізуються у членах відповідної МЛП, само поняття МЛП і використання його як темемного аналізатора недостатнє, бо вихідне слово може мати в межах однієї МЛП поліваріантну реалізацію, що необхідно вимагає встановлення формально-семантичної тотожності між можливими варіантами морфем, актуалізованої у конструктах МЛП. Для цього було використано поняття морфемного ряду /MP/, запропонованого Г.С.Чинчлеем і встановленого ним на основі МЛП¹. У морфемному ряді всі морфи будуть тотожні, а отже і виділимі але з різним ступенем, який вищий у реальному МР. і, відповідно, нижчий у потенційному МР. Ступінь членованості синтеми залежить також і від виду МЛП, у якій вона /синтема/ парадигматизована і на основі якої встановлюється МР: цей ступінь - найнижчий в метамотивованій МЛП /неструктемній/. Він може бути різний і у межах однієї МЛП, наприклад, комплексної.

Виходячи з цього, нами встановлено такі два типи членованості основ-синтем у сучасній французькій мові - А.реальна і Б.потенційна, кожна з яких, у свою чергу, включає відповідні ступені членованості у залежності від 1/.формально-семантичного варіювання морфів одного МР у МЛП, 2/.дистрибуції(унікальної/неунікальної) морфа.

До /А/ реально-членованих I-го ступеня відносяться синтеми, темемні морфи яких виявляють тотожність як за формою, так і за значенням з морфом-типом або ініціальним морфом, мотивуючим:

POISSON, n.	[<u>em-</u>]	-(n)eux, adj. :-ment, adv. -er, v. :-age, n. -(n)ier, n. :-erie, n. -(n)aille, n.
-------------	----------------	--

Синтеми, у яких формально-семантична тотожність виражена повно за змістом і неповно /суплетойдно/ за формою будуть відповідно II-го ступеня членованості:

SEMBLABLE, adj.	[<u>as-</u>]	simil -itude, n. -aire, adj. -er, v. :-ation, n. -able, adj.
-----------------	----------------	--

Сюди ж відносяться і деякі синтеми структурного типу, кореневі те-

¹Чинчлей Г.С. Вопросы тождества морфемы и супплетивизма. - Кишинев: Штиинца, 1960. - С.14-16.

меми яких знаходяться у суплетоїдних відношеннях з морфом-типом:

POISSON, n.	[pisc	- i -	culture, n. :-teur, n.
			- i -	cole, adj.
			- i -	vore, adj.

Членованість III-го ступеня властива синтемам, у яких відмічається неповна /мінімальна/ тотожність за змістом, повна за формою:

POITRINE, n.	[poitr	-ièrè, n.
			-ail, n.

У подібних парадигмах об'єднуються синтеми, у яких актуалізуються теми частково-непрямої мотивованості з частково-вільним/частково-зв'язаним статусом.

IV-й ступінь членованості будуть мати синтеми, у структурі яких є структурні елементи і кореневі теми яких перебувають у суплетивній кореляції з морфом-типом:

OR, n.	[.....	[chrys	- o - (c)ale, n.
					- o - lithe, n.
					- o - mèle, n.
					- o - prase, n.

До V-го ступеня членованості відносяться синтеми з повною тотожністю за змістом і суплетивні за формою:

OIE, n.	[.....	[anser	-ides, n.
					-ine, n.
				chen	-isque, adj.

До /В/ потенційно-членованих належать синтеми з унікальною дистрибуцією афіксального морфа /типу lav(a)-bo/ - I-й ступінь членованості і кореневого морфа - II-й ступінь членованості:

Ru	[.....	[boul	-eau, n.
				dal	-eau, n.
				ham	-eau, n.
				hous	-eau, n.
				galur	-eau, n.
				godiv	-eau, n.
				pon(c)	-eau, n.
				taur	-eau, n.

Дана класифікація синтем за ступенями членованості враховує і такі ознаки тем як зв'язаність (в'їхносна/абсолютна) і унікальність/неунікальність. З неї можна зробити висновки і про I/. статус тематичних морфів, які входять у структуру відповідних синтем -

перші три ступені реально-членованих синтем, а також синтеми У-го ступеня членованості, організовані виключно понятійними темами; синтеми IV-го ступеня виділяють структурами; потенційно-членовані синтеми, як правило, актуалізують у своїй структурі не більше/не менше однієї унітеми, і 2/достатню масштабність - дана класифікація включає, наприклад, і такі "важкі" випадки членованості, які представлені типами "буженина", "малина" /потенційно-членовані II-го ступеня: членування відбувається по регулярно-відтворюваному афіксу, кореневі ж морфи - унікальні/ і типами:

GRAIN, n.			gran	-ule, n.	
			gren	-i -vore, adj.	
				-er, v. : é-	, v.
				-é, adj.	
				-aïson, n.	
				-aïlle ² , n.	
				-ier, n.	
				-eler, v. : -age, n.	

- реально-членовані II-го ступеня, тому що між мотивуючи морфом grain- і похідними морфами gran-, gren- зберігається тотожність за значенням і мінімальна тотожність за формою: це т.зв. суплетивні форми, своєрідна периферія МР, проміжна ланка суплетивних форм^{1/}.

Отже, використання поняття МЛП і МР дозволило констатувати факт членованості синтем і провести виділення їх компонентів з визначенням і типів, і ступенів членованості. Все це виявилось доволі ефективною процедурою, до якої повинен вдаватися і класичний морфологічний аналіз /МА/. Причому, ця процедура значно спрощується: достатньо встановити парадигматичність аналізованої синтеми, тобто встановити можливість її входження у МЛП, щоб виявити її членованість. У протилежному випадку аналізована лексична одиниця апарадигматична, вона не членована, а, отже, і не синтема.

Однак, МЛП структурно неоднорідна. Відношення, на основі яких відбувається наповнюваність МЛП, не завжди ідентичні: той або інший набір слів може перебувати в ній і у відношеннях похідності з її вихідним членом. Таке угруповання слів визначають як парадигму словотворчого типу і тим самим ідентифікують конструкти, які входять у неї, як похідні. Отже, встановлення факту похідності / а разом з тим і факту членованості/ пов'язано з існуванням словотворчої парадигми /СП/.

^{1/}Чинчлей Г.С. Вопросы тождества морфемы и суплетивизма. - Кишинев: Штиинца, 1980. - С. 53-66.

Відомо, що питанням похідності, членованості, словотворчого аналізу /СА/ присвячено чимало робіт, як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Більшість з них вважає, що виділення компонентів і процедура СА повинні здійснюватись з дотриманням основних принципів, серед яких визначальними є: принцип встановлення співвідношень похідне/твірне, принцип зіставлення зі спорідненими словами, принцип встановлення безпосередньо складових /БС/. Інші ж, такі як принцип словотворчої аналогії чи узагальнення даних словників є недостатніми через надто широке/вузьке охоплення мовних фактів, багато з яких через це іррелевантні для синхронного словотвору і адекватної інтерпретації компонентів їхньої дериваційної структури. Не відкидаючи в їх сутності ті принципи СА і виділення компонентів, які постулюються сучасною дериватологією, ми, тим не менше вважаємо, що їх можна спростити, зробивши тим самим більш зручним і простим, як і сам СА, так і процедуру виділення компонентів. Ось чому ми пропонуємо, як основний принцип СА - принцип парадигматизації похідних, в основі якого пріоритизація словотворчої основи /СО/, як головного ідентифікуючого компоненту і створення особливих наборів слів, об'єднаних СО, у яких виявляються специфічні зв'язки, які ми називаємо дериваційно-парадигматичними. Це дозволяє ідентифікувати їх, як словотворчу парадигму /СП/, певним чином організоване семантико-структурне угруповання похідних, що безпосередньо результує від репродуктивної здатності СО, яка зберігає у всіх членах СП свою лексичну totoжність.

Вивчення СП, як однієї із великих одиниць словотвору поряд зі словотворчим гніздом /СГ/ є дуже перспективним у плані виявлення всієї специфіки словотворчої системи тієї чи іншої мови^{1/}, а також дозволяє визначити її подібні і диференційні ознаки, на яких базуються типологічні і контрастивні дослідження мов і тим самим сприяє виявленню словотворчих універсалій мов.

СП - одна із форм існування парадигматики у словотворі. У свою чергу, словотвір, як частина мовної системи, відноситься, передусім, до парадигматики^{2/}. Це своєрідний структурний аналог і морфологічної парадигми /МП/, і морфо-лексичної парадигми /МЛП/, що виник

1/ Пор.: "Словотворчі парадигми могли б скласти основу для опису словотворчої системи якоїсь мови, тобто повністю систематизувати весь її лексичний інвентар" /Wierchowaki J. Uwagi slowotworczoleksykologiczne// Biul. Polsk. Tow. Językoznawczego.-Wroclaw-Krakow, 1959. - Zeszyt XVIII. - S.229/.

2/ Цьбова И.А. О суффиксальных словообразовательных парадигмах во французском языке//Структура и функционирование языка.-М., 1981. С.166.

із намагання виявити парадигматичні відношення також і у словотворі^{1/}. Словотворча парадигма зникає як явище продуктивне, що має системний характер: вона виступає як генератор постійно продукуючий для потреб комунікації нові утворення^{2/}. У цьому її основне значення. Термін СП у лінгвістиці виник в кінці 50-х на початку 60-х років^{3/}. Але особливо плідні результати вивчення СП у вітчизняній русистиці. Дослідники-русисти виявляють різне розуміння цього терміну. Очевидно, поняття СП ще не відстоялось і тому дається його різні формулювання, кожне з яких враховує різні параметри СП - і формальний, і семантичний, і дериваційний. Але жодне з них не бере до уваги таку важливу її характеристику, як репродуктивна здатність СО. Саме вона, на нашу думку, і є однією із релевантних рис СП, тому що від неї, у кінцевому підсумку, залежить і становлення СП, і її побудова. Отже, існування такого угруповання в мові зумовлюється, головним чином, фактом репродуктивної здатності вихідного члена СП, тобто СО, який і є тим організуючим елементом, що об'єднує, на основі встановлення синхронно-релевантних дериваційних відношень, в єдине ціле вторинні утворення. Інакше кажучи, сутність СП у трансформаційному потенціалі СО, який вимірюється індексами структурно-семантичного і граматичного плану, що властиві цьому компоненту. У ході аналізу виявилось, що найвищий потенціал буде мати СО, якщо 1/ її структура непохідна, 2/ вона є дієсловом і 3/ її семантична структура буде реалізована у парадигмі в найбільш повному обсязі. Звідси і відповідна класифікація словотворчих парадигм. Так, в залежності від повної/неповної реалізації семантичної структури СО у парадигмі ми розрізняємо А.реальну СП і Б. реально-потенційну /або віртуальну/ СП. Кожна з них, у свою чергу, підрозділяється з врахуванням частинномовної приналежності СО на дієслівні, іменникові, прикметникові СП, а також її непохідного/похідного характеру на СП I-го/2-го ступеня. Словотворчі парадигми характеризуються також своєрідною структурою їхньої будови та ієрархією їхніх членів. По першому параметру, СП реалізуються переважно або віяльно /віяльні парадигми/, або віяльно-ланцюжково /комбіновані парадигми/. Щодо другого параметру, то він зумовлюється

1/ Земская Е.А. О комплексных единицах системы синхронного словообразования // Акт. пробл. русск. словообр. Тез.докл. и крат.сообщ. III Респ. науч. конгр. - Ташкент, 1978. - Ч. I. - С. 30.

2/ Has Gh. A propos de l'accumulation des vocables nouveaux dans les paradigmes dérivationnels // Revue Roumaine de Linguistique. - 1982. - №5. - P. 411.

3/ Лив. напр., Хемп Э. Словарь американской лингвистической терминологии. - М., 1964. - С. 145.

як лексико-граматичним значенням вихідного члена, так і частотністю його лексичних значень.

Свою специфіку СП виявляють і в процедурі ідентифікації формально і семантично тотожного відрізка, який визначається як вихідний член СП, тобто СО. Це, з одного боку, і є тією базою, на якій здійснюється об'єднання всіх конструктів у СП, які мають тотожну СО. А з іншого, шляхом своєрідної проєкції СО на вторинні утворення, дозволяє виявити ті компоненти /при пріоритизації СО/, які беруть участь у їхньому утворенні, а також визначити і спосіб їхнього з'єднання, встановити статус похідності і дериваційної членованості цих утворень. Пріоритизація СО при ідентифікації дериваційних компонентів і їх виділення пов'язана з тим, що цей структурний елемент характеризується, зокрема, повною автосемантиєю і тому його високий комбінаторний потенціал виявляється у його структурно-семантичних трансформаціях при взаємодії з іншими структурними елементами синсемантичного типу. Саме тому СО може і синтезувати конструкт і, одночасно, бути його своєрідним функціональним аналізатором. При цьому виділяються і інші, неосновні, елементи, які інтерпретуються у термінах афіксальних компонентів. Ось чому, враховуючи такий особливий статус СО, детермінований її специфічними властивостями, які виявляються лише через СП, а також обов'язкову бінарність дериваційної структури похідного / у т.ч. і парасинтетичного, бо ж основна ознака подібного утворення - симультанність взаємодії СО з обома афіксальними операторами/, ми можемо використати це положення і прийняти його за основу процедури проведення словотворчого аналізу /СА/. Його, на нашу думку, можна провести за такою формулою: 1/.на основі дериваційно-парадигматичних відношень - встановлення факту наявності/відсутності СП для аналізованих мовних одиниць; 2/.виділення СО з врахуванням її регулярної репродуктивності; 3/.проєкція СО на вторинні утворення і, на цій основі, 4/.ідентифікація компонентів та їх інтерпретація в термінах словотвору; 5/.визначення способу синтезу компонентів. Запропоновану схему можна представити і в більш компресованому вигляді, а саме, як встановлення факту входження/невходження аналізованих одиниць у СП. Іншими словами, якщо мовна одиниця входить у СП, вона - дериваційно-парадигматична, тобто похідна, відповідного і виду(реального/реально-птенційного) і типу(1-го/2-го ступеня). Якщо ж вона не входить у СП, то вона, очевидно, не дериваційно-па-

радикальна, тобто непохідна, і дериваційні компоненти у ній не виділяються. Звідси випливає, що дериваційно-парадигматичні відношення є релевантні для констатації похідності мовних одиниць. Такі відношення виявляються лише в рамках СП, у якій вони і виникають і яка їх і закріплює. Тому членство у СП є визнанням облігаторності статусу похідності мовної одиниці і виділення її компонентів.

Отже, процедура СА немов би спростилась і виявилась зведеною фактично до ідентифікації СО і постулювання її трансформаційного потенціалу, ступінь якого можна визначити виходячи з структурно-семантичних характеристик, притаманним членам СП. СА можна проводити через встановлення факту входження аналізованої одиниці у СП, що і є визнанням статусу її похідності. У цьому ми вбачаємо саму сутність СА.

У Третій главі проаналізований особливий пласт лексики сучасної французької мови - слова власне французького утворення^{1/}. Це - одиниці складної структури /деривати і композити/, процес становлення яких проходив саме у рамках французької мови. У цьому і полягає їхня головна диференціальна ознака, якою вони відрізняються від т.зв. створених, "готових" слів. Для цілей нашого дослідження важливо було встановити, як ведуть себе подібні конструкти по відношенню до таких структурних параметрів слова як членованість і похідність. Це тим більш важливо, що більшість ОФУ вважаються багатьма дослідниками утвореннями, які не піддаються членуванню, ні тематичному, ні словотворчому, через наявність у них унікальних конститuentів. Наш корпус ОФУ - лексикографічного типу і був встановлений нами у результаті суцільного опису словника "Малий Роберт"^{2/}. Це нам дозволило зробити відповідні висновки щодо основних тенденцій у становленні і розвитку тематичної і словотвірної структур ОФУ, регулярний характер яких змінився так, що порушилось, у синхронії, співвідношення між цими структурними параметрами слова. Звідси їх своєрідний статус - ексдериватів і екскмпозитів.

Більшість аналізованих ОФУ, через унікальну дистрибуцію їхніх компонентів, не виявляють ні реальної членованості, ні похідності. Майже всіх їх можна віднести до потенційно-членованих II-го ступеня, на цей підставі, що у подібних утвореннях актуалізується кореневна унітемема. Специфічність даної ситуації полягає у тому, що із-

^{1/} В дольшому викладі - ОФУ /одиниці французького утворення/.
^{2/} Robert P. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. - P., 1976.

нує можливість, при залученні одного для всіх вихідного мотиватора, який нами визначається, як семантичний компонент із значенням "відношення цілого до частини", об'єднати всі подібні синтеми в єдину макро-МПП метамотивованого типу з дальшим виділенням у ній окремих МПП, побудованих на спільності афіксальної теми. Наприклад,

Ru	[...	[boc-		[ham-		[abl-	
		mes(s)-		hous-	-age..	four(r)-	-eau ...	tin-		-ette	
		vis-		ros-		...		mou-			
		ot-		...				brou-			
				
		[duv-		[palon-		merl-		-an	
		...	orv-	-et ...	pal-	-ier ..	cormor-	...			
		gor-		merc-		...	a-		-graphe		
		baud-		...					-bandon		
			

Можна припустити, що члени таких парадигм виявляють своєрідну двосторонню мотивованість, як з боку семантичного мотиватора, так і з боку афіксальної теми. Це достатня підстава для парадигматизації даних утворень, а тим самим для констатації факту їхньої членованості і виділення темемних конститuentів.

Серед ОЗУ є і такі синтеміні конструкти, яким властивий реальний тип членованості. Це стосується таких синтем як

GREVE — [grav-ier
grav-elle, реально-членовані II-го ступеня /суплетоїдна то-
точність/, і rouill-ard - такого ж типу і ступеня парадигмат
комплексної МПП. Конструкт bab-ouin відноситься до потенції йно-члено-
ваних I-го ступеня, бо афіксальна тема ouin - унікальна і вхо-
дить вона у комотивовану МПП разом з bab-ine. Інші ж (prou-esse,
quen-otte, jard-in, jarg-on, corn-ichon, ven-elle, mod-erie,
ver(r)-at, re-gain, re-dan, ca-pot, sou-pape) потенції йно-членовані
II-го ступеня: їх парадигматизація відбувається у комотивованій
МПП, структура якої обов'язково будується по спільному семантично-
му мотивоватору і неунікальній темемі /афіксальній/:

Ru	—	...	[prou-	esse
		alégr-	esse		
		trist-	esse		
		...	[quen-	otte
		men-	otte		

Що ж до похідності, то ОЗУ не виявляють взагалі подібної якос-
ті через їхню словотворчу апарадигматичність: вони не входять і

не утворюють СП через відсутність відношень похідності. Отже, ОВУ не похідні, вони ексдеривати /екскомпозити/.

Серед ОВУ можна виявити і одиниці з порушеною семантичною і структурною організацією, яка створилась під впливом різних процесів мовленнєвого плану і закріпилась у мові в результаті дії явищ морфологічного, дериваційного і семантичного порядку. Внаслідок чого, з утворень з колись складною структурною організацією, вони перетворились в непохідні одиниці, своєрідні ретродеривати і композити /ексдеривати і композити/ і тим самим поповнили розряд периферійних утворень. Такі конструкти розташувались в особливій зоні, що утворилась на стиці двох підсистем - словотвору і морфології, які взаємодіючи між собою призвели до виникнення подібних периферійних утворень. Внаслідок різних причин вони втратили регулярність семантичних і формальних кореляцій з їхніми твірними. В основі такої втрати - динаміка словотворчої системи мови, зрушення у семантичній структурі конструктів. Внаслідок чого утворились своєрідні некоректні одиниці, тобто такі, які при співвіднесенні з діючими словотворчими моделями виявилися модельно-іррелевантними / у плані будови і значення/. Подібні одиниці визначаються нами як і р р е г у л я р н о с т і . Іррегулярні ОВУ виникли, в основному, за такими моделями: А. синтематико-синтагматичною моделлю та Б. власне синтематичною моделлю. Перша модель базується на взаємодії синтематико-синтагматики, що виявляється у взаємоперехідності їхніх одиниць - темем і монем. Суть цього процесу у тому, що у конкретній мовленнєвій ситуації члени мінімальної синтагми можуть синтематизуватись, набувати статусу темем, ідентифікація яких відбувається лише у функціональному плані. За цією моделлю утворені у французькій мові, наприклад, *lendemain* (<l'endemain), *daca* (</inspecteur/ d'académie, шкіль. жарг.), *lurette* (</il y a belle/ heurette), (la) *mie* (<l'amie), (la) *griotte* (<l'agriotte), (la) *prêle* (<l'aprêlle), і т.д. У подібних утвореннях пройшли і деструктивні пронеси з наступною синтематизацією результатного елемента, своєрідного темемного "осколка"¹. Слід зауважити, що між членами мінімальної синтагми відбувається також процес поглинання словом-синтемою або всієї частково слівної грамматики як у *lierre* (<l'ierre), *lurette* (<l'urette), *lendit* (<l'en dit), і т.д., або її частини, як, наприклад, у *lurette*. Між іншим, у цьому останньому випадку змінилась якість ко-

¹Абрамов Б. А. Синтаксически обусловленная деструкция сложных и производных слов // *Вопр. языкозн.* - 1970. - № 5. - С. 73.

ренової теми *lur-*: з регулярної вона перетворилась в унікальну.

Друга модель реалізується через взаємодію не менше двох основ-синтем між собою. У результаті чого утворились одиниці з новим значенням і новою структурною організацією. Наприклад, *écornifler* (<*écorner-nifler*), *galimafrée* (<*galer-mafrer*), *godelureau* (<*gogue-galureau*), *fricasser* (<*frire-casser*), *bedondaine* (<*bedon-Bedaine*), *godiveau* (<*gogue-veau*), Такий спосіб називають ще словотворчим суміщенням. Це особливий тип деривації. У структурі похідних інтегруються матеріально повні і/або неповні елементи твірних. Це результат своєрідного синтаксичного амальгамування членів синтагми безвідносно до зв'язку суряльності/підрядності, що актуалізує дану синтагму у мовленнєвій ситуації. Словотворче суміщення реалізується водночас зі структурною деструкцією одного/двох взаємодіючих слів. Вона при цьому має обов'язковий характер. Іншими словами, така деструкція дериваційно-релевантна для даних утворень, бо сам процес словотворчого суміщення навряд чи був би можливий без її участі. І в цьому плані вона конструктивна: деструктовані елементи можуть з'єднуватись як між собою (*écla-bous-er*), *god(e)-lureau*, *gal-i-mafr(ée)*), так і з елементами матеріально повними (*écor-nifler*, *god-i-veau*, *a-jonc*, *bedon-daine*) і в обох випадках інтегрувати нову одиницю з новою структурно-семантичною ситуацією. У плані вираження дестроелементи можуть структурно збігатись з темою тієї основи синтеми, з якої вони вищленувалися. У цьому випадку членування конструкту утруднене явищами морфологічного порядку /випадіння приголосних/, наприклад, *puiné* (<*puis-né*), *babeurre* (<*ba(ttre)-beurre*), *béjaune* (<*bec-jaune*), або архаїзацією одного чи обох із взаємодіючих слів, наприклад, *ainé* (<*cainz-né*) /архаїзація *ainz*/, *galimafrée* /архаїзація обох твірних/.

За власне синтематичною моделлю /чи способом словотворчого суміщення/ у сучасній французькій мові виникло багато новоутворень, наприклад, *festiviande*, *hebdomigrant*, *technétronique*, *Eurasie*, *dictatorollah*, *cartelélimination*, *examinocratie*, *historiosophie*, *musicolâtre*, *musicorama*, *pédagocrate*, *pédagauchiste*, *sexiness*, *sexercice*, *labobus*, *musibus*, *cinébus deuche* (<*deux chevaux*), *déplinau* (<*dépliant-navigation*), *matétrac* (<*matériel-traction*), *télépub* (<*télévision-publicité*), і т.д.

Щодо похідності деструйованих конструктів, необхідно зазначити, у тих випадках, коли матеріально повний елемент корелює з одним із твірних, утворення зберігають здатність бути словотворчо парадигматичними, тобто входять до словотворчої парадигми і тому, очевидно, є похідними. Це стосується і *cinémagnifique*, і *télévénglish*, і *télécélébrité*, і *chloroforme*, і *phénol*, і *chloral*.

Інші ж через відсутність формально-семантичних кореляцій з твірними слід визнати словотворчо іррелевантними для синхронної словотворчої системи. Вони не регулярні не стільки у плані словотворчого моделювання /подібні СМ активні і сьогодні/, скільки у їхній новій структурній організації: *gal-i-mafrée*, *écla-bousser*, *bedon-daine*, *aigre-fin*, *escarboucle*, *a-jonc*, *a-bandon*, і т.д. У цьому смислі вони словотворчо іррегулярні, бо їхня дериваційна структура синхронно апарадигматична. Іншими словами, вони не організують і не входять у СП, тобто вони непохідні.

У плані членування лексичних іррегулярностей обсяг типів слід відмітити, що як одиниці утворені різними способами - одні на стиці синтагматики і синтематики, інші - при словотворчому суміщенні, вони утворюють периферію з яскраво вираженою синтематичною орієнтацією і як такі виявляють потенційне членування I-го/2-го ступеня, залежно від того, чи відбувається ідентифікація за основним/неосновним компонентом, іноді із виділенням унітемем і структур: *ba-beurre*, *ai-né*, *puif-né*, *god-i-veau*, *gal-i-mafrée*, *écla-bousser*.

Багатьом іррегулярностям синтематико-синтагматичного типу взагалі не властиве жодне членування. Їхня нова структурна організація полягає саме у набутті ними опрощеного характеру: *lierre*, *lingot*, *dupe*, *abandon*, *alarme*, *derechef*, *dinde*, *alaise*,... . Ця структурна ситуація сприяє переходу подібних утворень у розряд словотворчих основ, які реалізують свій потенціал у відповідних СП. Здатність іррегулярностей виступати як словотворчі основи свідчить про динамічний характер периферії, окремі елементи якої реалізують свій дериваційний потенціал тим повніше, чим активніше відбувається їх пересування до ядра словотворчої системи.

Існування іррегулярних конструктів у їхній специфічній формально-семантичній організації є доброю ілюстрацією, щоб продемонструвати динамічний характер членованості і похідності: вони можуть виявлятися як разом, так і окремо, а також можуть зовсім бути відсутніми.

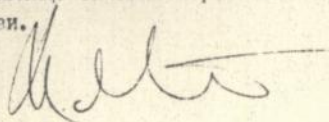
Саме проблемі співвідношення між членованістю і похідністю присвячена Четверта глава дисертації. Подібне співвідношення виявляється у синтезованій структурі особливого типу, яку ми називаємо **с и н т е з п а р а д и г м а**. Це - результат взаємодії різних типів МЛП і СП, що призвело до виникнення нових функціональних структур, як видів синтезпарадигми, а саме: власне дериваційна парадигма - ВДП, невласне дериваційна парадигма - НДП, непрямо-дериваційна парадигма - НепДП, ексдериваційна парадигма - ЕДП. Їхніми членами будуть відповідно повні, неповні, непрямі і потенційні парадигмати. Очевидно, що подібний статус даних конструктив зумовлений різним рівнем мотивованості /повна мотивованість, суплетоїдна мотивованість, частково-непряма мотивованість, комотивованість, суплетивна мотивованість, метамотивованість/ властивої для кожної із згаданих видів функціональних угруповань, яка, у свою чергу, впливає на структурну організацію таких парадигм. Все це створює можливість як для самої взаємодії між членованістю і похідністю, так і для визначення основних типів співвідношення між ними. Нами було виявлено такі співвідношення: а/, власне дериваційні співвідношення, які властиві конструктам, що актуалізуються у ВДП. У подібній парадигмі забезпечується найбільш повна реалізація всієї елементної бази конструктив, яка використовується як матеріал процесу синтетизації і власне деривації. В результаті відбувається повне співпадіння темної і дериваційної структур конструкту; б/, невласне дериваційні співвідношення властиві конструкціям, які актуалізуються у НДП. Між членованістю і похідністю виникає певне зрушення, викликане неповною тотожністю формального компоненту конструкції, що веде до часткової нейтралізації їхньої дериваційної структури. Така ситуація у парадигмі подібного типу сприяє тому, що членованість отримує певну перевагу над похідністю: вона набуває переважно детермінуючої здатності, яка точно прогнозує похідний характер конструктив. Наприклад, *rouil(l)-ard, réa-al, pector-al, pétr-eux, popul-ation, pel-ure, matri-monial, caval-ier*, і т.п. ідентифікуються, передусім, як членовані, але не як похідні, через суплетоїдність їхніх кореневих темем. Тут похідність немов би вторинна: вона є похідною від членованості, яка саме тому і розглядається як дериваційно-релевантна; в/, непрямо-дериваційні співвідношення характерні для парадигматів згрупованих в НепДП.

Такі парадигмати відрізняються обов'язковою семантичною нетотожністю - або 1/. повною: *cheval-et, peign-oir, sal-aire, orill-on, grav-ats, nas-arde, . . .*, або 2/. частковою: *popul-isme, poissonnière, rogn-on, tête-ard*. Це не дозволяє визнати їх прямо-похідними, бо встановлення дериваційних відношень виявилось зумовленим семантичними зрушеннями, яких зазнала СО під час її парадигматизації. Іншими словами, тут дериваційність опосередкована семантичним фактором. Ось чому вони визначаються як непрямі деривати; г/. ексдериваційні співвідношення виявляють члени ЕДП, отриманої у результаті взаємодії комотивованої, метамотивованої, суплетивної МЛП з СП. Це зумовило відповідні види ЕДП та їхню наповнюваність. У ЕДП актуалізуються лише часткові і потенційні парадигмати, тобто такі, парадигматизація яких одностороння, а саме морфолексична. Це, наприклад, такі конструкти, як *at-tel-er, aqu-eux, hydr-at, amphibie, carn-i-vore, duv-et*, і т.д. У зв'язку з тим, встановлення співвідношень між членованістю і похідністю виявляється неможливим через повну нейтралізацію дериваційної структури конструкта. У цьому випадку лише членованість здатна одна повністю детермінувати складну структуру синтем, які входять у ЕДП: тут вона набуває статусу синхронно-релевантного параметра з правами структурної домінанти.

Отже, той чи інший тип співвідношення членованості і похідності отримує свою реалізацію у різних парадигматичних структурах функціонального плану, так що, у результаті, ми отримуємо їхню специфічну типологію: власне похідність, невласне похідність; непряма похідність, ексдеривація.

У Заклучній частині узагальнюються результати нашого дослідження стосовно проблеми членованості і похідності, зокрема її вивчення через макроодлиниці мовної структури - МЛП і СП, а також і через синтезпарадигму. Це дозволило показати не тільки неможливість отожднення цих структурних параметрів слова і тим самим їх змішування, але й також виявити різноманітну гаму їх співвідношень, які можна виразити найбільш загальною схемою: членовані - похідні/непохідні.

У Додатку подані таблиці типових морфо-лексичних парадигм сучасної французької мови.

Підписано до друку 02.02.93. формат 60x84 1/16. Папір писчий.
Друк офсетний. Умов. друк. л.-І,Б. Тир. 60. Зак. 201.

ВКРД ІСУС вул. 700-річчя Львова, 4.

465509

AB 27.027

AB 27.027